

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

În ediția de față a BIBLIEI de la 1688 se urmărește redarea textului într-o formă cât mai apropiată de ceea ce se presupune că era româna veche în epoca respectivă. Observațiile atente asupra ediției *princeps* și asupra celor două manuscrise, 45 și 4 389, au determinat colectivul de editori să ajungă la următoarele principii de transcriere a slovelor chirilice susceptibile de interpretări.

a) δ final postconsonantic a fost transcris prin *-u*, dar neexistând nici un indiciu sigur de echivalență fonetică a lui δ (ierul mic) final, acesta din urmă nu a fost notat.

b) δ final după vocală, întâlnit destul de rar în cele trei texte, a fost transcris de asemenea prin *-u*: $\Delta\text{E}\text{C}\text{I}\text{C}\text{I}\text{B}$ (de sațiu).

c) ю final, notat cu remarcabilă consecvență în formele de perfect simplu, pers. I sg. ($\text{M}\mathbb{E}$ $\text{C}\mathbb{K}$ Δ $\text{A}\text{A}\text{Y}\text{O}$ = mă sculaiu), în derivatele cu sufixul *-tor* ($\text{Ж}\mathbb{B}$ Δ $\text{E}\text{K}\mathbb{E}\text{T}\text{O}\mathbb{R}\text{Y}$ = judecătoriu) și în finalul unor substantive terminate în consoană ($\text{ЧЕР}\text{Ю}$ = ceriu) sau în vocală ($\text{ГР}\text{A}\text{Y}\text{O}$ = graiu), a fost transcris prin *-iu*.

d) ѣ în poziție *e* ($\text{Ч}\mathbb{E}\mathbb{P}\mathbb{E}$ = cêre) și în poziție *i* ($\text{EГ}\mathbb{Y}\text{П}\mathbb{T}\mathbb{E}\mathbb{N}\mathbb{I}$ = eghiptênii) a fost transcris, prin \mathbb{E} , în restul cazurilor el fiind transcris, ca de obicei, prin *-ea*. Tot prin \mathbb{E} a fost transcris uneori și ѡ ($\text{M}\mathbb{B}\mathbb{W}\mathbb{P}\mathbb{E}$ = muiere), datorită frecvențelor alternanțe cu A ; în restul cazurilor, ѡ a fost transcris prin *ia* ($\text{T}\mathbb{E}\mathbb{W}\mathbb{T}$ = tăiat, $\Delta\text{E}\text{C}\mathbb{P}\mathbb{E}\mathbb{W}\mathbb{T}$ = despuiat) sau *ea* ($\text{N}\mathbb{E}\mathbb{M}$ = neam, ne-am, $\Delta\text{И}\text{M}\mathbb{N}\mathbb{H}\mathbb{W}\mathbb{C}\mathbb{A}$ = dimineața) (pentru detalii, vezi ST.L.FAC., p. 49–51, S.L.L., p. 49–51).

e) Ѧ în poziție *-e*, *-i* ($\text{Ж}\mathbb{B}\mathbb{H}\mathbb{G}\mathbb{A}\mathbb{P}\mathbb{E}$, $\text{B}\mathbb{A}\mathbb{T}\mathbb{R}\mathbb{I}\mathbb{A}\mathbb{E}\mathbb{A}\mathbb{E}$) a fost transcris prin \mathbb{E} (junghere, vêtrilele). În celelalte cazuri Ѧ a fost redat prin diftongii *ea* și *ia*. În unele cuvinte de origine slavă, cu Ѧ în etimon, slova a fost transcrisă prin *ea*, *ia* chiar dacă în silaba următoare erau *e*, *i* ($\text{H}\mathbb{E}\mathbb{P}\mathbb{P}\mathbb{I}\mathbb{A}\mathbb{T}\mathbb{H}\mathbb{N}\mathbb{I}\mathbb{B}\mathbb{A}$ = nepriiatinul, $\text{B}\mathbb{O}\mathbb{A}\mathbb{P}\mathbb{I}\mathbb{H}$ = boiarii). În poziție finală, Ѧ a fost transcris în câteva cazuri prin *-ă*, din considerente de morfologie istorică ($\Delta\text{P}\mathbb{P}\mathbb{O}\mathbb{P}\mathbb{I}\mathbb{A}$ = apropii, $\text{Ж}\mathbb{B}\mathbb{H}\mathbb{G}\mathbb{I}\mathbb{A}$ = junghi).

f) Deși valoarea dominantă a lui Ѣ este aceea de \mathbb{A} , iar a lui Ѥ aceea de \mathbb{I} , numeroasele cazuri de alternanță grafică au impus transcrierea lor potrivit pronunției actuale ($\text{M}\mathbb{E}\mathbb{N}\mathbb{T}\mathbb{B}\mathbb{H}$ / $\text{M}\mathbb{E}\mathbb{N}\mathbb{T}\mathbb{W}\mathbb{H}$ = mîntui; $\text{Г}\mathbb{E}\mathbb{R}\mathbb{L}\mathbb{A}$ = gîrlă; $\text{К}\mathbb{E}\mathbb{R}\mathbb{J}\mathbb{R}\mathbb{I}\mathbb{A}\mathbb{E}$ = cărările etc.), inclusiv celei dialectale ($\text{M}\mathbb{E}\mathbb{N}\mathbb{I}\mathbb{E}$ = mănie, $\text{P}\mathbb{E}\mathbb{N}\mathbb{I}\mathbb{E}$ = răine, $\text{P}\mathbb{E}\mathbb{N}\mathbb{E}$ = răpă, $\text{P}\mathbb{E}\mathbb{A}\mathbb{N}\mathbb{K}\mathbb{A}$ = rădica, $\text{P}\mathbb{E}\mathbb{A}\mathbb{N}\mathbb{K}\mathbb{A}$ =

rănichii). Cf. și ST.L.FAC., p. 51–52, I.2.5.0.–2.5.2.; ST.L.NM., p. 1–2, I.2.1.1.–2.1.2.; ST.L.DT., p. 4, I.2.14.0.–2.14.1.

g) Frecvența alternanță a consoanelor *-ș* / *-și*, *-f* / *-fi* ($\text{C}\mathbb{O}\mathbb{P}\mathbb{C}$ / $\text{C}\mathbb{O}\mathbb{P}\mathbb{C}\mathbb{H}$ = sorț / sorți, $\text{Г}\mathbb{R}\mathbb{E}\mathbb{N}\mathbb{C}$ / $\text{Г}\mathbb{R}\mathbb{E}\mathbb{N}\mathbb{C}\mathbb{H}$ = grăiț / grăiți, $\text{C}\mathbb{K}\mathbb{O}\mathbb{C}\mathbb{E}\mathbb{W}$ / $\text{C}\mathbb{K}\mathbb{O}\mathbb{C}\mathbb{E}\mathbb{W}\mathbb{H}$ = scoseș / scoseși), se reflectă ca atare în textul ediției de față.

h) ч final suprascris a fost transcris uneori prin *-ce*, în spiritul textului ($\text{H}\mathbb{H}\mathbb{C}$ = nice, $\text{К}\mathbb{E}\mathbb{C}$ = căce).

i) У și V au fost transcrise prin *i* chiar în cazul cuvintelor străine: $\text{EГ}\mathbb{Y}\mathbb{H}\mathbb{P}\mathbb{T}\mathbb{E}\mathbb{N}\mathbb{I}$ (eghiptênii), $\text{К}\mathbb{V}\mathbb{P}$ (chir).

j) În cazurile foarte rare cînd ы are valoare de *i*, el a fost notat ca *i*: $\text{A}\mathbb{P}\mathbb{Y}\mathbb{H}\mathbb{C}$ = împins.

k) Dintre semnele diacritice, singurul cu valoare fonetică, chendima, a fost transcris prin *i*: $\text{M}\mathbb{J}\mathbb{H}\mathbb{N}\mathbb{H}\mathbb{E}$ = mîinile, $\Delta\mathbb{B}$ = lui.

l) Vocalele și consoanele duble au fost redată întocmai ($\text{Ч}\mathbb{E}\mathbb{T}\mathbb{A}\mathbb{A}\mathbb{T}\mathbb{E}$ = cetaate, $\text{C}\mathbb{A}\mathbb{A}\mathbb{M}\mathbb{E}$ = saamă, $\Delta\mathbb{R}\mathbb{E}\mathbb{P}\mathbb{T}\mathbb{A}\mathbb{A}\mathbb{T}\mathbb{E}$ = dreptaate, $\mathbb{A}\mathbb{N}\mathbb{N}\mathbb{A}$ = Anna, $\mathbb{P}\mathbb{R}\mathbb{R}\mathbb{A}\mathbb{H}$ = Arran).

Unele slove chirilice au fost transcrise în conformitate cu normele ortografiei actuale:

1) \mathbb{E} la început de cuvînt sau de silabă a fost redat fie prin *ie* $\text{B}\mathbb{A}$ $\mathbb{E}\mathbb{C}\mathbb{H}$ = va ieși, $\text{B}\mathbb{O}\mathbb{E}$ = voce, $\text{П}\mathbb{L}\mathbb{O}\mathbb{A}\mathbb{E}$ = ploaie), fie prin *e* ($\mathbb{E}\mathbb{A}$ = el, $\mathbb{E}\mathbb{P}\mathbb{A}$ = ega, $\mathbb{E}\mathbb{C}\mathbb{H}\mathbb{H}$ = ești, $\mathbb{M}\mathbb{H}\mathbb{E}$ = mie, $\mathbb{E}\mathbb{H}$ = ci, $\text{C}\mathbb{K}\mathbb{R}\mathbb{H}\mathbb{E}$ = scrie).

2) Ѧ inițial a fost transcris prin *ia* ($\mathbb{A}\mathbb{C}\mathbb{T}\mathbb{E}$ = iaste, $\text{C}\mathbb{E}$ $\mathbb{A}\mathbb{H}$ = să iai), dar și prin *ea* ($\mathbb{P}\mathbb{R}\mathbb{E}$ \mathbb{A} = pre ea); aceeași literă precedată de Ѧ a fost redată prin *ea* ($\Delta\mathbb{C}\mathbb{E}\mathbb{A}$ = acêea).

3) Potrivit aceluiași norme, ѣ final a fost transpus prin *ia* în $\Delta\mathbb{C}\mathbb{E}\mathbb{C}\mathbb{H}\mathbb{E}$ (aceștia). Slova ѣ în poziție finală, în $\Delta\mathbb{C}\mathbb{E}\mathbb{C}\mathbb{H}\mathbb{E}$, are valoare de *ea*; vezi ST.L.NM., p. 8–9, II.4.4.0.

4) Ѧ urmat de *n* a fost transcris \mathbb{I} sau \mathbb{H} ($\text{A}\mathbb{N}\mathbb{E}\mathbb{A}\mathbb{C}\mathbb{H}\mathbb{H}\mathbb{E}$ = înălțime, $\text{A}\mathbb{N}\mathbb{O}\mathbb{A}\mathbb{C}\mathbb{H}\mathbb{E}$ = înnoiște), iar înaintea labialelor *p* și *b*, \mathbb{H} ($\text{A}\mathbb{M}\mathbb{P}\mathbb{E}\mathbb{R}\mathbb{A}\mathbb{T}$); urmat de *n*, Ѧ a fost redat însă și în acest caz prin \mathbb{I} ($\text{A}\mathbb{N}\mathbb{P}\mathbb{E}\mathbb{R}\mathbb{A}\mathbb{T}$ = împărat).

5) Cuvintele compuse au fost ortografiate potrivit normelor actuale $\text{B}\mathbb{H}\mathbb{N}\mathbb{E}\mathbb{R}\mathbb{B}\mathbb{E}\mathbb{J}\mathbb{H}\mathbb{T}\mathbb{A}\mathbb{B}\mathbb{O}\mathbb{Y}$ = binecuvînta-voi, $\mathbb{B}\mathbb{H}\mathbb{T}\mathbb{A}\mathbb{E}$ $\Delta\mathbb{E}$ $\mathbb{L}\mathbb{E}\mathbb{M}\mathbb{H}\mathbb{B}\mathbb{A}$ = untdelemnul, cu excepția situațiilor în care termenii își păstrau autonomia și, în consecință aveau o flexiune proprie ($\mathbb{B}\mathbb{H}\mathbb{T}\mathbb{B}\mathbb{A}\mathbb{B}\mathbb{H}$ $\Delta\mathbb{E}$ $\mathbb{L}\mathbb{E}\mathbb{M}\mathbb{H}$ = untului de lemn).

6. Reguliile ortografice actuale au fost aplicate și în cazul în care slova chirilică a fost transcrisă prin două litere latine (сѣб = se-au).

7) Restul semnelor chirilice au fost transcrise potrivit valorilor cunoscute.

La transcrierea textului, au fost coborâte în rînd supra-scrierile, întregindu-se tacit toate prescurtările marcate prin titlă, cu excepția cuvintelor cu pronunție variabilă, la care întregirea s-a făcut între paranteze unghiulare (< >) potrivit contextului imediat: ѡи сѣтѣрѣрѣ = și s<ă> săturară; ѡи сѣ спѣмѣнтѣзе = și s<ă> să spămîntêze etc.; nu a fost întregită în nici un fel vocala finală (i) după con-soanele m, ș și f, din motivele amintite mai sus, chiar dacă în cazul ultimei consoane soluția nu e cea potrivită și pentru ms. 4 389. De altfel, numărul prescurtărilor prin contragere este destul de mic în cele trei texte: blgorodnie (blagorodnie), blgoslovi, blgslvi (blăgoslovi), blstema (blestema), ciste (cinste), Dvd (David), dmn (domn), dh (duh), dmnie (domnie), Iil (Israil, Izrail), Dmzheu – Dmzău (Dumnezeu – Dumnezău), împrat (împărat), Is Hs (Isus Hristos), Izl (Izrael), mlă (milă), mlstiv (mîlostiv), mrte (moarte), mrtul (mortul), sfti (sfînți).

Tot în mod tacit au fost corectate și greșelile de tipar (foarte puține, de altfel) din ediția *princeps*: (în loc de пестре копсеае = pestre copsele, престе коапсеае = preste coapsele etc.). Alte erori, omisiunile și întregirile de text din părțile deteriorate au fost marcate prin paranteze unghiulare, însoțite de note, iar repetițiile și cuvintele de prisos au fost puse între paranteze drepte ([]).

Parantezele și indicațiile copiștilor celor două manuscrise au fost de asemenea marcate prin note, iar în aparatul critic (NOTE) s-au dat toate notele liminare cu variante lexicale și comentarii ale copiștilor, ce au legătură directă cu textul (cu excepția concordanțelor biblice marginale, care nu interesează prezenta ediție). Sfirșitul textului din fiecare coloană facsimilată a ediției *princeps* în această ediție a fost marcat printr-o bară oblică în toate celelalte patru coloane ce însoțesc pe pagini facsimilul.

La editarea celor trei texte, am folosit ortografia și punctuația de azi, notînd, în plus, accentele cuvintelor comune în cazul abaterilor de la normă; la fel am procedat și în cazul numerelor proprii.

Versetele textelor au fost redactate prin paragrafe distincte, potrivit *Bibliei moderne*, iar neconcordanțele de segmentare și de numerotare au fost marcate prin paranteze drepte ([]).